

Digitale bøker og digital litteraturformidling i barnehagen

av Agnete Vaags og Heidi Sandø

Høytlesing og samtaler er sentrale elementer i barnehagens arbeid med språk (Mangen & Hoel, 2017), og litteraturformidling gjennom **samtalebasert lesing** er en viktig del av barnehagens praksis. Gjennom høytlesing gis barn tilgang til ulike tekster, og de blir kjent med nye ord, begreper og kulturer som de kanskje ellers ikke ville blitt i hverdagen. Lesing sammen med barn kan derfor være med på å utvide deres forståelse og situasjonsavhengige språk (Hoel, Wagner & Oxborough, 2011). Gjennom lesing i fellesskap med andre får barn mulighet til å delta i sosiale samspill hvor de kan utvikle sine språklige ferdigheter. Et viktig prinsipp i samtalebasert lesing er å oppmuntre barna til aktiv deltakelse. Dette gjøres gjerne ved å stille åpne og utforskende spørsmål, og ved å gi respons til barna gjennom gode oppfølgingsspørsmål.

Barnehagens lesepraksis bør være både analog og digital, og pedagogene bør velge hvilket medium som er best egnet i ulike sammenhenger. Uavhengig av om det leses fra en digital eller en analog bok, er det hensiktsmessig å finne åpninger i teksten som innbyr til samtaler sammen med barna. I analog lesing er det pedagogen selv som bestemmer når hun åpner opp for slike tekstsamtaler. I de digitale bildebok-appene styres dette ofte av effektene som ligger der og hvilke muligheter disse gir for dialoger underveis (Tønnesen & Hoel, 2019). Analog og digital lesing kan tenkes å utfylle hverandre. Det at barn tar med seg erfaringer med et medium over til et annet, gjør at de også er aktive i sine egne

læringsprosesser (Dewey, i Säljö, 2016). I videreføringen av samtalen rundt formidlingen av boka (digitalt eller analogt), må aktiviteten tilpasses barnas språklige ferdighetsnivå (Tønnesen & Hoel, 2019). Et godt tiltak for å fremme barns deltakelse i både analoge og digitale lesestunder, språk kan være å dele barna inn i smågrupper (Mangen & Hoel, 2017).

Digital litteratur

Digital litteratur leses på en annen måte enn papirbasert litteratur. Lesinga foregår da på en stor skjerm eller et nettbrett, og ofte brukes det høyttalere for å kunne høre eventuelle lydeffekter som den digitale boka har. Digital litteratur må på lik linje med den analoge litteraturen anvende noen litterære elementer, slik som for eksempel en historie eller fortelling (et narrativ). Fortellermåten i digital litteratur må tilpasses det mediet som historien fortelles i (Syversen, 2020). I digitale bøker får ofte leseren mulighet til å manøvrere i ulike lesestier, noe som gjør at teksten er hypertekstuell. Når du for eksempel leser en digital tekst, så kan du klikke på pekere som gir deg ulike vegvalg videre. Dette kalles hypertekstualitet, og er en måte å strukturere elementene i en skjermt tekst på. Det gir leseren mulighet til å bevege seg i teksten på andre måter enn i analoge tekster. Leseren kan være interaktiv og påvirke teksten underveis. Det forekommer også at det ligger hyperlenker i teksten som leseren kan klikke på for å komme til andre sider. Slike hyperkoblinger gjør at teksten framstår som dynamisk og det gis rom for egne valg i bruken av boka eller teksten.

Å lese digitale bøker på nettbrett sammen med barn ligner på den tradisjonelle måten å lese analoge papirbøker. Nettbrettet innbyr til en nærhet til barnet på en annen måte enn om det brukes større skjermer i den digitale litteraturformidlingen. Det kan oppleves som større avstand mellom barnet og

historien som fortelles når store digitale tavler brukes. Barnet kan antas å være mer aktivt om lesingen foregår på et nettbrett fordi dette er mer håndterbart og enkelt å bruke for barnet, samtidig som det innbyr til bruk av flere sanser i et interaktivt samspill mellom barnet og mediet. Barn leker ofte med touch-teknologi fra de er ganske små, og da utforsker de hvordan avansert teknologi kan brukes både alene og i interaksjon med andre. Ansatte i barnehagen kan støtte barns utforskning og lek med digitale uttrykksformer på ulike måter, også gjennom å lese digitale bøker sammen med barna (Kunnskapsdepartementet, 2017).

Digital litteratur kan deles inn i flere kategorier:

a) visuelle lydbøker er bøker som viderefører teksten fra papirboka og inkluderer en høytleserstemme

b) bildebøker med tilleggseffekter som er tro mot bokmediet, men innehar noen tilleggsfunksjoner som ikke papirboka har, de har flere modaliteter enn visuelle lydbøker

c) interaktive bildebøker forutsetter aktivitet fra leseren for å komme videre i fortellingen, disse bøkene inviterer leseren inn som deltaker i handlingen

d) digital først-produksjon er digitale bøker som ikke tidligere har vært utgitt som papirbaserte bøker, disse bøkene kan være apper med lite **aktivitet** eller de kan være framstilt på en slik måte at leseren må medvirke for at historien skal formidles

(Syversen, 2020).

De analoge og digitale bøkene gir barna ulike erfaringer og opplevelser med lesing. Ulike effekter som lyd, farger, musikk og animasjoner kan støtte opp under barns forståelse av innholdet som formidles i en digital bok eller app. Barn bruker ofte en finger til å peke på eller ta på bilder, illustrasjoner og tekst i en papirbok, men når de derimot trykker i en bildebok-app kan boka skifte side eller effekter utløses og aktiveres. Berøringen av nettbrettet eller skjermen kan antas å påvirke barnas forståelse av innholdet. Slike taktile sanseopplevelser kan også invitere barn til utforskning og gi rom for deres egen tolkning av boka. Effektene i de digitale bøkene kan i noen tilfeller også virke forstyrrende for barna hvis de ikke kobles direkte til selve fortellingen eller om barna deltar i lesestunder i en stor gruppe. Bøker må gjerne leses flere ganger slik at barna blir godt kjent med innholdet. Dette gjelder kanskje særlig for de digitale bøkene, slik at barna blir kjent med hvordan de ulike effektene i appen opptrer.

Bildebok-apper

Det finnes svært mange forskjellige billedbok-apper på markedet, og det kan være vanskelig å finne de gode appene som kan brukes til lesing sammen med barna. Billedbok-apper har store variasjoner når det gjelder hvilke audiovisuelle og interaktive muligheter som finnes i hver app. Enkelte bildebok-apper er kun visuelle lydbøker, mens andre inneholder flere visuelle effekter som for eksempel lyd og animasjon. De kan også ha interaktive handlinger som gjerne ligner på de vi møter i digitale spill. Disse tilgjengelige effektene i mediet kan tenkes å kunne støtte opp om barns dialoger, språkforståelse og de kan gi muligheter som motiverer til samtaler i varierende grad (Tønnessen & Hoel, 2019). At de ulike appene som tilbys barnehagesektoren har en rekke funksjoner, er ikke synonymt med at de gir barna en bedre leseopplevelse. Her er det viktig

med et kritisk blikk da det begynner å bli mye å velge i for barnehagene, og alt er ikke nødvendigvis av god kvalitet.

Lesesenteret i Stavanger har forsket på hvordan digitale tekster kan brukes i barnehagens arbeid. Her kan man lære mer om hvilke bøker som egner seg for samtalebasert lesing og andre språkaktiviteter i barnehagen. Her finner du informasjon og inspirasjon til bruk av digitale bøker i barnehagens arbeid:

<https://www.uis.no/nb/forskning/digitale-verktoy-og-lesing-i-barnehagen>

De har også utviklet VEBB som er et vurderingsverktøy som kan brukes for å sjekke om digitale bøker passer til språkaktiviteter i barnehagen. VEBB gir en god innføring i hva du bør tenke på når du skal lese en digital bok: <http://vebb.uis.no/>

Les mer om digital lesing

Språkløyper:

Fagtekst: «Bildebok-appers relevans og egnethet i samtalebasert lesing» av Trude Hoel og Margrethe Jernes. Hentet fra Språkløyper:

<https://sprakloyper.uis.no/barnehage/brobyggeren/digitale-tekster-i-barnehagen/bildebok-appers-relevans-og-egnethet-i-samtalebasert-lesing-article125369-23571.html>

Barns digitale praksiser og hvordan det er å bruke bildebok-apper som utgangspunkt for samtalebasert lesing. Film: «Å lese på nettbrett eller lese i bok»:

<https://sprakloyper.uis.no/barnehage/brobyggeren/digitale-tekster-i-barnehagen/a-lese-pa-nettbrett-eller-lese-i-bok-article125371-23571.html>

Sølvberget bibliotek og kulturhus - anbefalte digitale bøker: <https://www.xn--slvberget-l8a.no/Anbefalinger/Lesetips-for-barn-og-unge/Gode-barneboeker-paa-skjerm>

Referanser

- Hoel, T., Wagner, Å. K. H. & Oxborough, G. H. O. (2011). *Lesefrø: Språkstimulering gjennom leseaktiviteter i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Kress, G. & Van Leeuwen, T. (2001). *Multimodal discourse: the modes and media of contemporary communication*. London: Arnold Hodder.
- Kunnskapsdepartementet (2017). *Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Hentet fra: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/stottemateriell-til-rammeplanen/sprak-i-barnehagen--mye-mer-enn-bare-prat/>
- Kyttä, M. (2004). The extent of children's independent mobility and the number of actualized affordances as criteria for child-friendly environments. *Journal of Environmental Psychology* (24).
- Letnes, M. A. (2016). *Barns møter med digital teknologi. Digital teknologi som pedagogisk ressurs i barnehagebarns lek, opplevelse og læring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Maagerø, E. & Tønnesen, E. S. (2014). *Multimodal tekstkompetanse*. Kristiansand: Portal Akademisk.
- Mangen, A. & Hoel, T. (2017). Samtalebasert lesing med bok eller nettbrett: Gjør mediet en forskjell? *Norsk pedagogisk tidsskrift* (04), 339-351. Hentet fra: https://www.idunn.no/npt/2017/04/samtalebasert_lesing_med_bok_eller_nettbrett_gjoer_mediet_e
- Säljö, R. (2016). *Læring – en introduksjon til perspektiver og metaforer*. Oslo: Cappelen Damm.
- Syversen, T. G. (2020). *Litteraturarbeid i barnehagen*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Tønnesen, E. S. & Hoel, T. (2019). *Organizing Shared Digital Reading in Groups: Optimizing the Affordances of Text and Medium*. Hentet fra: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2332858419883822>